

جلد ششم

شرح حال رجال ایران

در قرن ۱۲ و ۱۳ و ۱۴ هجری

نگارش

مهدی بامداد

کتابفروشی زوار تهران شاه آباد

DS271
،B35

ز. 6

شماره ثبت دفتر مخصوص کتابخانه ملی ۱۶۷۲ مورخ ۱۳۵۳/۱۱/۲۳
از این کتاب ۲۰۰۰ نسخه در سال ۱۳۵۱ خورشیدی در چاپخانه
بانک بازرگانی ایران چاپ شد

هم داخل در مرجعیت بوده و بطوریکه معلوم است او وارد در بعضی از مسائل نبوده است.^۱ نامبرده صاحب عنوان تألیفاتی دارد که مانند سایر مراجع تقلید آنها را بعبری نوشته است و در سال ۱۳۶۱ قمری = ۱۳۲۰ خورشیدی در نجف در گذشت و در یکی از حجرات صحن مرتضوی مخصوص بخود ب خاک سپرده شد.

عباس

میرزا عباس نوری معروف به میرزا بزرگ^۲ وزیر^۳ پسر رضاقلی بیگ تاکری^۴ از طایفه خواجه^۵ و پدر میرزا حسینعلی بهاء الله پیشوای بهائیان و میرزا یحیی صبح ازل پیشوای ازلیان^۶ بوده و در قریه تاکر تولد یافت. میرزا بزرگ تحصیلات مقدماتی خویش را در مسقط الرأس خود با تمام رسانید و چون علاقه مفراطی و از روی آنها شروع به مشق کردن نمود و در این کار خویش موفقیت شایانی برای وی حاصل شد تا بجائیکه خودش از اساتید خوشنویس زمان خویش و سرآمد خوشنویسان گردید. نامبرده علاوه بر مشق خط روی کاغذ، در کتیبه نویسی روی تخته و تیر نیز کار کرده و مهارت داشت. بطوریکه یکی از بستگانش نقل میکرد اکنون کتیبه ای از وی در روی

۱- لازم است که در این باره به مجلد پنجم صفحه ۱۹۰ رجوع شود.
۲- علت اینکه میرزا عباس به میرزا بزرگ معروف شد برای این بوده است که روزی یکی از هم رقعات خط میرعماد خوشنویس نامی را فتحعلیشاه می بیند و بعد میگوید که آیا کسی در این دوره یافت میشود که باین خوبی خط نستعلیق را بنویسد؟ حسنعلی میرزا شجاع السلطنه پسر ششمش که حاضر بود گفت که میرزا عباس نوری ممکن است که چنین خطی را بنویسد. میرزا عباس را خواستند و خطوط میرعماد را بسوی دادند که از روی آنها بنویسد. او پس از چند روزی مشق کردن عین آنها را نوشته با تذهیب عالی مذهب نموده به فتحعلیشاه نشان داد و چون بنظر فتحعلیشاه چندان تفاوتی با خط میر نداشت این هنر وی خیلی مورد تحسین شاه واقع شد و باین مناسبت شاه او را میرزا بزرگ خطاب کرده و به تن پوش مبارک (لباس شاه را سابقاً تن پوش مبارک میگفتند) مخلص و از این تاریخ خطاب میرزا بزرگی برای او لقب گردید و علاوه بر اینها شاه اهالی قریه تاکر را هم از پرداخت مالیات دیوانی معاف نمود.

۳- و جهت اینکه معروف به وزیر شد برای این بود که در سال ۱۲۳۰ قمری که سید علی خان قزوینی وزیر و پیشکار اماموردی میرزا کشیکچی باشی و ایلخانی قاجار پسر دوازدهم فتحعلیشاه در گذشت. میرزا بزرگ بجای وی وزیر اماموردی میرزا شد و از این تاریخ است که معروف گردید به وزیر.

۴- تاکر دهی است از دهستان میان رود غلیا بخش نور.

۵- طایفه خواجه که امروزه معروف به خواجه نوری و خواجوی و خواجه نوریان میباشد خود را از نسل خواجه ابوالصلت مروی میدانند.

۶- بهائی و ازلی دو فرقه ای هستند منشعب از فرقه بابی یا بابیگری.

تیری در تاکر موجود است که این رباعی نوشته شده و رقم کرده است :

در کعبه دوست چون رسی گو لبیک
این وادی عشق است نگهدار قدم
کآنجا نه سلام راه دارد نه علیک
این ارض مقدس است فاخلع نعلیک

حرره ابن رضاقلی عباس تاکری
غفر له ۱۲۱۸ چون بستگان او از
قبیل میرزا اسدالله نوری لشکر نویسباشی^۱
و زکیخان نوری و غیره در دربار
فتحعلیشاه تقرب و اعتباری داشتند
و میرزا عباس هم که خط و ربطی
داشت و مرد خوش محضر و خوش-
منظر و با استعدادی بود با خانواده
خود از نور به تهران آمد و چون
وسیله داشت وارد خدمت دولت
گردید. ابتداء در دفتر لشکر^۲
که ریاستش بامیرزا اسدالله خان نوری
بود به شغل نویسنده اشتغال ورزید و
پس از اندک مدتی لشکر نویس و سپس
شکر نویس قورخانه- توپخانه و کشیک
خانه شد و چون حسابدار کشیکخانه
هم بود با اماموردی میرزا کشیکچی-

باشی و ایلخانی قاجار پسر دوازدهم
میرزا عباس نوری معروف به میرزا بزرگ وزیر
فتحعلیشاه روابط حسنه پیدا کرد و ضمناً منشی او نیز گردید و در سال ۱۲۳۰ قمری که
سیدعلیخان قزوینی پیشکار و وزیر اماموردی میرزا در گذشت میرزا بزرگ که در اینمدت خود
سرشناس و شاه شناس شده بود بوزارت اماموردی میرزا گزیده شد. در مدتی که صاحب مشاغل
مزبوره بود مردی متمول گردید و برای خویشتن دم و دستگاهی درست کرد. خانه
و اثاثش خیلی مجلل و عمارت عالی هم در تاکر برای خویش ساخت که آن را کاخ
میگفتند.

در این ایام که وضعیت او باوج ترقی و تعالی رسیده بود جمعی از درباریان بوی

۱- پدر میرزا آقاخان صدراعظم.

۲- اداره حسابدای وزارت جنگ.

حسد می‌ورزیدند و بزندگانی مرفه او غبطه می‌خورند بنابراین درصدد از بین بردن او برآمدند و سرانجام هم موفق گردیدند بدین معنی مشاغلی که داشت بتدریج از او گرفته شد و اموالش نیز مصادره گردید و کاحی هم که در تکر برای خود ساخته بود سیل آن را از بنیادکننده و خرابکرد و با اثاثیه‌اش از بین برد و باین علل و جهات در اواخر عمر خیلی پریشان حال و تنگ دست شده بود و در زمان پادشاهی محمدشاه حاجی میرزا آقاسی صدر اعظم هم مزاحمت‌ها را فراموش می‌آورد. در این ایام درصدد بود که به عراق رفته و در عتبات عالیات مجاورت اختیار نماید که ناگهان در سال ۱۲۵۵ قمری در تهران درگذشت و جنازه‌اش را بنا بر وصیت خودش به نجف برده و در وادی السلام بخاک سپرده شد.

خطوط و مرقات و چند رساله و کتاب بخط او باقی است که بیشتر آنها را در کتابخانه سلطنتی و سایر کتابخانه‌ها موجود است و اکثراً در سال ۱۲۳۷ قمری بنا بدستور و امر فتح‌علیشاه نوشته شده است.

بطوریکه پیش گفته شد نامبرده در ایامیکه مشغول بکار و دارای مشاغلی بود و کار و بارش رونقی داشت و تمولی پیدا کرد باین مناسبات به تجدید فراش پرداخت و زنهای متعددی داشت و از هر یک فرزندان پیدا کرد. سه پسر او: میرزا رضاقلی معروف به میرزا آقا و میرزا حسینعلی معروف به بهاء‌الله و میرزا یحیی معروف به صبح ازل خیلی شهرت پیدا کردند. دو پسر آخر الذکر او هر یک پیشوای مذهبی شدند و میرزا آقا پسر بزرگ که در حسن خط تالی پدر خویش بود معروفیتش بیشتر برای حسن خطش بوده است.

میرزا عباس صاحب عنوان دارای ۶ زن و ۹ پسر و ۵ دختر بوده است که اسامی آنان بشرح زیر میباشد:

- ۱- از همسرش فاطمه خانم دختر کربلائی اسمعیل دو پسر بنامهای میرزا رضاقلی^۲ با دختر میرزا حسن خواجویه ازدواج کرد و پس از زمان کوتاهی فوت کرد و میرزا محمد حسن که باصرار پدرش با بیوه برادرش ازدواج کرد و شغلش کشاورزی و حشم‌داری بوده.
- ۲- از همسرش خدیجه خانم سه پسر بنامهای میرزا حسینعلی^۳ - میرزا موسی معروف به کلیم - میرزا مهدی و دو دختر با اسمی خانم نسا - خانم ساره که اولی همسر میرزا مجیدخان آهی شد و دومی با اسمعیل خان یالرودی ازدواج کرده.
- ۳- از همسرش کلثوم خانم دختر میرزا اسدالله سردار دو پسر بنامهای میرزا تقی که بتجارت اشتغال داشت و میرزا ابراهیم که در حیات پدرش در سن ۱۴ سالگی بدرود حیات

۱- بین النهرین.
 ۲- معروف بمیرزا آقا.
 ۳- معروف به بهاء‌الله.

گفت و دو دختر بنامهای عزیزه خانم که تا آخر عمر ازدواج نکرد و فاطمه خانم که همسر میرزا محمود نامی شد.

۴- از کوچک خانم يك پسر بنام میرزا یحیی^۱.

۵- از نبات خانم گرجی يك دختر بنام حسنیه خانم.

۶- از خانم جان يك پسر بنام میرزا محمدقلی.

نام پسرها: میرزا رضاقلی معروف بمیرزا آقا - میرزا محمدحسن - میرزا حسینعلی (بهاء) - میرزا موسی - میرزا مهدی - میرزا تقی - میرزا ابراهیم - میرزا یحیی صبح ازل - میرزا محمدقلی.

نام دخترها: نسا خانم - ساره خانم - عزیزه خانم - فاطمه خانم - حسنیه خانم.

میرزا عباس متخلص به نشاطی^۲ از مردم سرخده دامغان و از مداحان فتح‌علیشاه و محمدشاه قاجار بوده است. نامبرده از شعراء هجاء بوده که اهاجی بسیار از وی باقیمانده و بنا بگفته هدایت در سال ۱۲۶۲ هجری قمری در گذشته است.

عباس

عضدالدوله قاجار در تاریخ عضدی تألیف خود درباره وی چنین مینویسد: «نشاطی خان که شاعر بد زبان، بد صورت و پرطمعی بود و همه کس را هجو می نمود و شاهنشاه مبرور^۳ همیشه از او بدشان می آمد. اتفاقاً خبر وفات مرحوم دارا و نشاطی خان در يك روز بشاه مرحوم رسید^۴ فرمودند اگر از مرگ نشاطی خان نشاطی دست نمیداد از غصه فوت دارا بیم هلاک داشتم».

عباس خلیلی نواده حاج میرزا حسین حاج میرزا خلیل^۵ در سال ۱۲۷۲ خورشیدی در نجف بدنیا آمد. چون بزرگ شده نجف بود تحصیلات عربی و ضمناً معلومات ادبی او خوب بود. پس از آمدن بایران روزنامه اقدام را در تهران تأسیس کرد و روزنامه مزبور چند سالی منتشر می شد. در سال ۱۳۲۹ خورشیدی سفیر ایران در

عباس

عباس خلیلی

- ۱- صبح ازل.
- ۲- این نشاطی را نباید با محمدباقر بیک نشاطی گرجی اصفهانی اشتباه نمود.
- ۳- مراد محمدشاه قاجار است.
- ۴- گفته عضدالدوله دلالت دارد بر اینکه عبدالله میرزای دارا هم در سال فوت نشاطی خان که در سال ۱۲۶۲ قمری باشد در گذشته است در صورتیکه دارا در سال ۱۲۶۴ قمری به وزارت میرزاشفیعی توپسرکائی حاکم زنجان بوده است.
- ۵- حاج میرزا حسین از مراجع تقلید شیعه امامیه بود که در سال ۱۳۲۶ قمری درگذشت.